

ІСТОРИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ШАХРАЙСТВА ЯК КРИМІНАЛЬНО КАРАНОГО ДІЯННЯ

Бостан Л.М., к.і.н., доцент

Запорізький національний університет

Кохановська О.І., ад'юнкт

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

У статті на основі аналізу зарубіжного законодавства епохи станово-кастового суспільства досліджені історичні витоки становлення інституту шахрайства як кримінально караного діяння.

Ключові слова: історія, кримінально-правовий інститут, обман, зловживання довірою, шахрайство.

Бостан Л.М., Кохановская О.И. ИСТОРИКО-ПРАВОВЫЕ ОСНОВЫ МОШЕННИЧЕСТВА КАК УГОЛОВНО НАКАЗУЕМОГО ДЕЯНИЯ / Запорожский национальный университет, Днепропетровский государственный университет внутренних дел, Украина.

В статье на основе анализа зарубежного законодательства эпохи сословно-кастового общества исследованы историко-правовые основы мошенничества как уголовно наказуемого деяния.

Ключевые слова: история, уголовно-правовой институт, обман, злоупотребление доверием, мошенничество.

Bostan L.M., Kohanovskaya O.I. THE HISTORICAL AND THE LAW FOUNDATIONS OF FRAUD AS A CRIMINAL PENALTY ACTS / Zaporizhzhya national university, Dnipropetrovs'k state university of ministry of internal affairs, Ukraine.

In the article on the basis of analysis of foreign legislation of epoch of class-caste society are investigational the historical and the law bases of swindle as a criminal penalty acts .

Key words: history, crime and law institute, deception, breach of trust, swindle.

Перехід до ринкової економіки значною мірою зумовив зміни в структурі економічної злочинності, зокрема в сфері відносин, пов'язаних із заволодінням чужою власністю. Серед злочинних діянь цієї категорії технічно складним за задумом і виконанням називають сучасне шахрайство. Згідно із статистичними даними Міністерства внутрішніх справ України за перше півріччя 2010 року загальна кількість злочинів у галузі господарської діяльності збільшилася на 2,5 % порівняно з минулим роком, у той же час тільки шахрайство з фінансовими ресурсами – на 31,6%. [1]. Але можна припуститися думки, що наведений показник не відображає реальної кількості вчинених шахрайств, адже цей злочин характеризується високим рівнем латентності, тобто значна кількість випадків вчинення шахрайств не фіксується органами внутрішніх справ.

Це значною мірою активізувало пошуки шляхів вдосконалення чинного законодавства як у зарубіжних країнах, так і в Україні. Прийнятий у 2001 році Кримінальний кодекс України розширив поняття “шахрайство”, під яким розуміють дії у вигляді заволодіння чужим майном шляхом обману чи зловживання довірою, або придбання права на чуже майно шляхом обману чи зловживання довірою [2, 341], та збільшив кількість складів злочинів, які мають ознаки шахрайства, з 10 до 12, а згодом до 14 (ст.190, 192, 220, 222, 232¹, 232², 262, 308, 312, 313, 320, 357, 362, 410). Але, як свідчить практика, проблему не можна вважати вирішеною. Поява все нових форм цього виду злочинних діянь потребує подальших пошуків ефективних механізмів боротьби з ним, що зумовлює потребу в нових наукових дослідженнях. Тому не залишається поза увагою зазначена проблема і серед науковців. Основними напрямками її розробки як вітчизняними, так і зарубіжними науковцями, передусім російськими, слід назвати кримінально-правовий та кримінологічний. Серед робіт останніх років привертають увагу монографічні дослідження В.М. Лимонова [3], О.І. Бойцова [4] Н.О. Лопашенко [5], А.В. Шульги [6], В.О. Глушкова, П.М. Коваленка [7]; наукові статті: І.В. Ільїна [8], А.Г. Волеводза, Е.І. Дамірчієва [9]; захищені дисертації: Г.М. Анісімова [10], О.В. Смаглюка [11], О.В. Кравченко [12], П.М. Коваленка [13], К.Л. Попова [14], Т.А. Пазинич [15], О.Л. Мусієнко [16] та ін.

Проте глибоке і всебічне вивчення того чи іншого сучасного правового явища передбачає його розгляд в історичному розвитку. Аналіз наявних наукових розробок дає підстави стверджувати, що, на жаль, історико-правові аспекти шахрайства як соціального явища та правового інституту в них висвітлені фрагментарно. За винятком фундаментальної праці І.Я. Фойницького, присвяченій темі шахрайства за руським правом [17], узагальнюючих робіт з історії кримінального законодавства М.Ф. Володимирського – Буданова [18], О.Ф. Бернера [19], О.Ф. Кістяківського

[20], написаних ще в XIX ст., окремих статей [21, 22, 23], на сьогодні відсутня робота, у якій би комплексно, на основі законодавства як зарубіжних країн, так і України, було досліджено цей інститут в історико-правовому вимірі. Як справедливо зазначав М.С. Таганцев: "...будь-яке правове положення, що діє в даній державі, безперечно має свої коріння в минулій історії цього народу. Якщо ми маємо намір вивчити будь-який юридичний інститут, що існує в даний час, то для правильного його розуміння ми повинні дослідити його історичну долю, тобто ті причини, які зумовили появу цього утворення, і ті видозміни, котрих воно зазнало у своєму історичному розвитку" [24, 21]. Іншими словами, вивчення історії тієї чи іншої заборони є засобом розуміння чинного права.

Не є винятком і норми кримінального права про шахрайство. Їх історичне дослідження сприятиме поглибленню наукових уявлень про сутність явища, яке вивчається, розкриттю соціальної обумовленості його виникнення, виявленню причинно-наслідкової залежності між цим злочином і суспільними потребами, що його породжують, зосередженню уваги на тих обставинах і подіях, які визначають подібні правові відхилення. Отже актуальність зазначеної проблеми очевидна, оскільки зумовлена потребами як соціально-економічного, політико-правового розвитку людського суспільства, так і необхідністю теоретичної розробки питань законодавчого забезпечення боротьби з шахрайством на сучасному етапі.

Виходячи з зазначеного **метою** даної статті є дослідження історико-правових витоків сучасного інституту шахрайства.

Термін "шахрайство", за словником С.І. Ожегова та В.І. Даля, це – омана, жульницькі дії з корисною метою; а "шахрай" – "...карманщик, тяглець, карманний крадій; зернщик, який обіграє людей по базарах; крадій, обманщик" – етимологічно походить від слова "мошн" – тобто мішочок для зберігання грошей [25, 366]. В українському варіанті "шахраями" називали скритних і нечесних у своїх вчинках людей, хитрюг, махлярів, крутіїв, дурисвітів, ошуканців, пройдисвітів, шельм. Саме ж слово "шахрайство", на думку авторів "Нового тлумачного словника української мови", має спільне коріння зі словом "шахер-махер", тобто шахрайська операція; нечесне поведіння, гешефт, афера, махінація [26, 862]. Саме ж поняття шахрайства розкривають у двох значеннях: "1. Хитрий і спритний обман; крутіїство, ошуканство; 2. Заволодіння індивідуальним майном громадян або набуття права на майно шляхом зловживання довірою" [27, 1391]. Таке визначення найбільше відповідає сучасному класичному розумінню шахрайства, що з'явилося лише у XX ст.

Історія становлення та розвитку кримінального законодавства про шахрайство, як і про інші види посягання на власність, слідує загальним закономірностям виникнення та поширення правового регулювання на різні сфери суспільних відносин. Є всі підстави стверджувати, що майнове шахрайство, як кримінально каране злочинне діяння, не було відомо суспільству з традиційною (натурально-общинною) економікою на ранній стадії розвитку і залишалось нетиповим для нього навіть на більш пізніх етапах його функціонування.

Аналіз тексту відомих пам'яток давньосхідного права свідчить про окремі випадки визнання обману як злочинного діяння. Серед злочинів проти власності за Законами Хаммурапі відомі обман корчемниці або тамкара по відношенню до наймодавця (ст.90-95, 106, 108), обман цірюльника (ст.227). Так, ст.227 зазначає: "Якщо людина обманула цірюльника, і той оголив рабський знак у чужого раба, то цю людину слід стратити і повісити біля брами, а цірюльник повинен присягтися: "Якби я знав, я б не поголив", і він буде виправданий"[28, 28]. У давньоіндійському праві зустрічаємось з обманом, коли мова йде про укладання угоди, даріння. Так, шлоки 163-164 глави VIII Законів Ману визнають угоду недійсною, якщо вона була укладена шляхом порушення дхарми, 165 зазначає необхідність скасування всіх діянь (заклад, продаж, даріння, прийняття дару), де можна побачити обман [29, 30]. Отже, специфічною рисою тут було те, що відповідні злочинні діяння не відмежовувалися від приватноправових порушень, обман же розглядався переважно як порушення релігійно-етичних норм, що було результатом значного впливу релігійного фактора на розвиток давньосхідного права, і відповідно слабо забезпечувалось переслідуваннями з боку держави.

Поява кримінально караних обманних діянь у майновій сфері пов'язана з розвитком договірних відносин, економічну основу яких складали суспільний розподіл праці, панування обміну та товарно-грошових відносин, розвиток торгівлі та інших атрибутів товарного господарства.

Свідченням тому є римське право. О.І. Бойко, досліджуючи вплив римського права на сучасний кримінальний закон, звернув увагу на кримінально-правові норми фрагментів восьмої таблиці Законів XII таблиць, де поряд із викраданням (*furtum*), законодавець відзначав і таку складну проблему, як нанесення шкоди власнику при відсутності ознак заволодіння річчю [30, 36]. Отже, відповідно до приписів Законів XII таблиць основним деліктом проти власності визнано *furtum* (викрадання), який не збігався в нашому розумінні ані з крадіжкою, ані з обманом. Його зміст був значно ширшим, на що звертав увагу відомий римський юрист Павло Юлій (кін. 2 ст. – не пізніше 235 р.), зазначаючи, що *furtum* (викрадання) – ненавмисне, з метою створення для себе вигоди, привласнення собі або самої речі, або навіть користування нею, або володіння. Тому, наголошує В.В. Гладилін, це був делікт з дуже широким змістом, делікт проти майнових прав взагалі [31].

Делікт “*dolus*” – обман, за твердженням Цицерона, введено в обіг римської юриспруденції едиктом цивільного претора Галла Аквілія в 66 р. до н.е. Претори в I ст. н.е. поширили поняття обман на всі ті правовідносини, які, будучи допустимими з формального погляду, входили в явне протиріччя з поняттям добросовісності, справедливості і честі, встановивши позов “*actio doli*”, направлений на просте відшкодування завданої обманом шкоди. Крім того, обманута сторона мала право вимагати проведення реституції, а обманщик піддавався публічному безчестю. “По відношенню до того, про що буде заявлено як про здійснене за злим наміром, – зазначається в едикті, – якщо по цих справах не передбачається інший позов і буде ясною справедлива підстава, я дам позов” [32, 528].

Уперше термін “злий намір” (*dolus malus*), за О.Ф.Бернером, було використано в законі муніципія Бантіни, датованому 133-117 р. до н.е. [19]. Визначення навмисного введення в оману при укладанні угод джерела приписують учню Галла Аквілія Сервію Сульпіцію Руфу (близько 106 р. до н.е.– 43 р. до н.е.), який зазначав: “...можна і без удавання діяти таким чином, що будь кого обходити (обманювати), можна і без злого наміру робити одне і створювати удавану видимість іншого: так діють ті, хто шляхом такого удавання утримують й охороняють або своє, або чуже”. Юрист Марк Антістій Лабеон (близько 50 р. до н.е. – 18 р.), розділяючи запропоноване визначення, додав своє: “... злий намір умисел це є лукавство, обман, хитрощі, здійснені для того, щоб обійти, ошукати, ввести в оману іншого ” [33, 155-156]. Отже, з наведеного видно, що, у понятті обману за давньоримським правом республіканського періоду міститься омана, обман вподобляється примусу, тому що неправдиве уявлення викликається ззовні сторонньою особою. Це дає підстави вважати, що вже римляни розглядали обман як спосіб здійснення протиправного діяння. Проте угода, укладена під впливом обману, зберігала повне юридичне значення, тому що, як говорили римляни, кожний має обдумувати свої дії, щоб не бути обманутим, але, оскільки обман є аморальним порушенням довіри, як необхідної умови правильного юридичного порядку, преторський едикт став тим засобом, який мав охороняти ошукану людину від невігідних наслідків обману.

Розвиток торговельно-грошових відносин, нові їх форми потребували відповідного правового врегулювання. На думку В.В. Хілюти, саме розвиток іпотечних відносин, де караним визнавався заклад чужого або свого майна декільком особам нарізно, зумовив появу в римському праві караного шахрайства (*stellionatus*) [34]. Римські юристи розуміли під *stellionatus* злісні діяння, що не можуть бути ототожнені з будь-яким іншим злочином [35, 443]. Важливого значення для кримінально-правової оцінки діяння набувало тут виокремлення *stellionatus* в окремий різновид злочинного діяння проти власності, визнання обману, порушення довіри як способу діяльності винної особи. Отже, можна вважати, що римське право, відокремивши від *furtum* особливий різновид злочину – *stellionatus*, яким позначалось те ж саме діяння, що й *dolus malus* (злий намір) у цивільному праві, поклато початок публічному переслідуванню винної особи за злочини з ознаками шахрайства.

Для розуміння процесу подальшого розвитку законодавства про шахрайство слід враховувати той факт, що римське право пережило свого творця – Римську державу, і ще тривалий час продовжувало впливати на його розвиток. Аналіз джерел європейського середньовічного права свідчить про те, що виділення із загальної групи майнових злочинів особливої категорії діянь з ознаками неправдивості, приховування або викривлення істини відбувалося досить повільно. Шахрайство розглядається в цей період як різновид діянь (підробка, підроблення, фальсифікація), віднесених до категорії обманних. Протизаконне збагачення в цих діях, за оцінкою дослідників,

відходить на другий план; об'єктом злочину слугує особливе право на істину, яка повинна лежати в основі цивільних, майнових та публічних відносин [36]. Поняття “право на істину” не мало визначення і тому не могло слугувати самостійною ознакою обману, який карається. Цією обставиною й пояснюється те, що в більшості законів взагалі не зустрічається загального визначення обману, який карається, а перелічені лише окремі обманні карані діяння. На думку І.Я. Фойницького, такий стан речей призвів до виникнення теорії легального переліку караних обманів, суть котрої полягає в тому, що караним може бути не кожний обман, а тільки деякі випадки його, спеціально вказані в законі [17].

Прикладом тому була Німеччина, де вже в XI столітті зустрічаємо таке поняття як омана, яке було взято з римського права і ототожнювалось з підробкою. Розмежування між оманою та підробленням було зроблено в Кароліні (XVI ст.). Проте будь-які загальні положення, які б пояснювали сутність омани, у змісті не знайшли відображення. Так, у титулі СХІІ зазначається: “Ті, хто виготовляють підроблені печатки, листи, документи, акти, кріпосні книги, прибуткові й окладні книги або реєстри, повинні бути залежно від більшої або меншої важкості злочину і розміру нанесеної шкоди карані тілесними покараннями або смертною карою згідно вказівок, наданих законознавцями, або іншим шляхом, як це буде вказано наприкінці даного уложення”. Карне переслідування за обман довірителя закріплено титулом СХV у такій редакції: “Якщо повірений у цивільних або кримінальних справах діє зі злим умислом на шкоду своєму довірителю і на користь іншій стороні і це злодіяння буде викрито, то він повинен перш за все в міру своїх можливостей відшкодувати своєму довірителю збиток, нанесений йому у цій справі. Більш за те, він повинен бути виставленим до ганебного стовпа в залізному ошейнику, покараний різками або ж підданий іншому покаранню відповідно з обставинами злочину” [28, 284-285].

Щодо давньоруських джерел права XI-XVI ст., більшість авторів зазначають, що в них відсутні прямі вказівки на шахрайство як каране кримінальне діяння. У той же час, на думку Д. Левшиця, при детальному аналізі Пространної редакції Руської правди, слухним є висновок про те, що норми Руської Правди регулюють правову ситуацію, з якої видно, що сторони торговельних відносин доволі часто обманювали і зловживали довірою одне одного (ст.55 ПП). Особливо цінною для такого висновку, зауважує він, є норма ст.116, яка забороняла різні види обману, за допомогою яких холопи могли заволодіти грошима потерпілих [37].

Уперше відмінності між татьбою (крадіжкою) і шахрайством здійснено в Судебнику 1550 р., яким було встановлено кримінальну відповідальність за шахрайство. Вказівка на те, що шахрайство можливо і без татьби, з'являється в Указі 1573 р. (доповнення до Судебника), згідно якого до таких діянь відносились, наприклад, підкуп для надання неправдивих свідчень. Такий же підхід був збережений у Соборному уложенні 1649 р., де під шахрайством розумілося швидке заволодіння майном та ловка крадіжка [17].

Відсутність чіткого врегулювання викрадення чужого майна шляхом обману і зловживання довірою є характерною ознакою і спеціального англійського статуту про шахрайство (An Act for Prevention of Frauds and Perjuries), 1677 р., метою прийняття якого було “... попередження багатьох шахрайських діянь, зазвичай підтверджених спробами неправдивих свідчень або підбуренням до неправдивого свідчення”, а також різного роду підробок. Для запобігання посягань на власність і захисту майнових інтересів статутом закріплювалася норма, яка вимагала укладання письмового контракту при операціях з нерухомістю, при найманні на роботу на термін більше як один рік. Окрім того, у ньому були названі більше десяти видів злочинних діянь, які класифікувались як шахрайство [38].

Отже, слід зазначити, що, починаючи з другої половини XVI ст., шахрайство розглядалось як вид крадіжки або викрадення, здійснених шляхом обману і зловживання довірою. Відсутність законодавчого закріплення самого поняття шахрайства як кримінально караного діяння дослідники пояснюють тим, що, на відміну від інших майнових злочинів, цей вид злочину є більш складним за змістом, і тому, важким для його виокремлення в самостійний злочин.

Подальший розвиток поняття шахрайства як у судовій практиці, так і теорії кримінального права пов'язують із XVIII ст., що було зумовлено значною мірою зростанням частки цього виду злочину в структурі майнової злочинності. “Дійсно, з кінця XVII ст., – зазначає І.Я. Фойницький, – спостерігається значне зниження числа вбивств і взагалі фізично агресивної поведінки, правопорушення проти власності приходять на зміну насильницьким злочинам, викрадення і

шахрайство потіснили вбивства і тілесні пошкодження..., поширена злочинність найбідніших класів змінилась злочинністю обмеженою та вправною, злочинці XVIII ст. – це “виверткі, хитрі, обачливі бестії...”, які все більше діяли як професіонали [17]. Серед факторів, що вплинули на ці зміни, дослідники називають передусім соціально-економічні, зумовлені капіталізацією суспільних відносин: загальне підвищення рівню життя, значне демографічне зростання, збільшення багатства і власності, і така, що витікала звідси, потреба в безпеці, яка мало знайти своє законодавче закріплення.

У російському праві вперше законодавче визначення шахрайства як самостійного кримінально караного діяння було запропоновано в Указі Катерини II від 3 квітня 1781 р. “Про суд і покарання за крадіжки різних видів і про запровадження робочих домів”. Здійснивши систематизацію існуючих законодавчих положень у цій сфері, законодавець надав поняттю “крадіжка” значення виключно викрадення майна і запропонував визначення трьох його видів: крадіжка-викрадення; крадіжка-шахрайство, крадіжка-розбій. При цьому було додано, зазначає А. Безверхов, досить близький до сучасного розуміння опис способу його здійснення. Під крадіжкою-шахрайством розумілося “... це коли хто на торгу або в іншому багатолюдному місці у кого з кишені що вийме, або обманом, або вигадкою, або раптово у кого що відніме, або понесе, або від плаття відріже, або шапку зірве або купить що і не заплативши грошей сховається, або обманом, або вигадкою продасть, або віддасть підроблене за справжнє, або вагою обважить, або мірою обмірить, або що подібне обманом або вигадкою собі привласнить без волі і згоди господаря” [23, 9]. Прийнятий у 1782 р. Устав Благочиння і Жалувана грамота дворянству 1785 р. строго розмежували шахрайський обман від інших видів обману, які не мали майнового характеру. Отже, новацією, яка мала значення для подальшого розвитку поняття шахрайство як кримінально караного діяння, слід вважати чітке визнання предметом злочину чужого рухомого майна і вимогу щодо встановлення способу його вчинення, необхідного для визначення покарання.

У західноєвропейському праві епохи пізнього середньовіччя поняття шахрайства набуло досить широкого тлумачення. Так, на думку І.А. Клепицького, у німецькому праві на кінець XVIII – початок XIX ст. воно об’єднувало норми про підроблення та всякий інший обман, який посягав на чий-небудь права. Обманом визнавалося нанесення майнової шкоди за допомогою умисного введення в оману. Об’єктом цього злочину було “право на істину”, а предметом – майнові права [39, 76].

Визнання обману як засобу порушення прав, які знаходяться під юридичною охороною, стало ознакою і французького законодавства кінця XVIII ст. Основою його слід вважати ст. 8 Декларації прав людини і громадянина 1789 р., яка закріпила положення про те, що ніхто не може бути покараний інакше, як за законом. Тобто відсутність законодавчого закріплення складу шахрайства виключала відповідальність (покарання) шахраїв. Уперше на законодавчому рівні шахрайство як каране діяння було закріплене в проекті Кримінального Кодексу 1791 р.

В англійському праві в цей період продовжувало зберігатися визначення складу шахрайства як злочинного діяння, даного ще в статуті про шахрайство (An Act for Prevention of Frauds and Perjuries) 1677 р. Доповнене у 1757 р., воно містило положення про заволодіння рухомими речами або грошима шляхом уведення потерпілого в оману відносно фактів [40].

Отже, підсумовуючи наведене, слід зазначити, що, своїми історичними витокami визнання шахрайства як злочинного діяння пов’язане з римським правом – правом розвинутих торговельно-грошових відносин. Поступово виокремлюючись від приватноправового діяння, воно на кінець XVIII – початок XIX ст. набуло власних ознак, що дало підстави законодавцю скласти загальне визначення поняття шахрайства як кримінально караного діяння з власним складом злочину. Проте ані практикою, ані теорією ще до кінця не вироблені відповіді на багато з питань, пов’язаних з обманом, зловживанням довірою як засобами здійснення цього злочину. Недостатньо сьогодні лише констатувати різноманітність його проявів та шукати шляхи проведення ефективної кримінально-правової політики. “Шахрайство дійсно, – наголошував І.Я. Фойницький, привертає до себе увагу дослідника різними своїми сторонами. Не викликає сумніву, що йому в найближчому майбутньому готуються найбільші цифри в статистичних звітах: як людина найдавніших часів для викрадення майна використовувала головним чином сокиру і кістень, а людина нашого часу – таємне взяття чужого, то скоро, що вже можна побачити зараз – переважаючим засобом має стати знаряддя інтелектуальне, хитрощі, обман, а це означає, що соціальна сторона шахрайства є дуже привабливою” [17]. Отже, тільки комплексне дослідження шахрайства як історичного,

наднаціонального злочинного діяння, існування якого пов'язано передусім з природою самої людини, недосконалістю її свідомості, сприятиме просуванню на шляху його викоринювання як антисоціального явища. Вивчення історичного досвіду боротьби з шахрайством у розвинутих країнах в умовах капіталізації суспільних відносин сприятиме подальшому вдосконаленню законодавства в цій сфері в країнах з перехідною економікою. А це зумовлює потребу в подальших історико-правових дослідженнях зазначеної проблеми.

ЛІТЕРАТУРА

1. Стан та структура злочинності в Україні (2010 – I півріччя) / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mvs.gov.ua/mvs/control/ma@in/uk/publish/article/css/main/uk/publish/article/23300>
2. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України: У 2 т. – Т. 1 / За заг. ред. П.П. Андрушка, В.Г. Гончаренка, Є.В. Фесенка. – 3-тє вид., перероб. та доп. – К.: Алерта; КНТ; Центр учбової літератури, 2009. – 964 с.
3. Лимонов В.Н. Мошенничество: уголовно-правовая и криминологическая характеристики / Виктор Николаевич Лимонов. – М.: Изд-во Акад. управления МВД России, 2000. – 89 с.
4. Бойцов О.И. Преступления против собственности / О.И. Бойцов. – С. – Пб.: Юрид. центр Пресс, 2002. – 755 с.
5. Лопашенко Н.А. Преступления против собственности. Теоретико-прикладное исследование / Наталья Александровна Лопашенко. – М.: ЛексЭст, 2005. – 408 с.
6. Шульга А.В. Объект и предмет преступлений против собственности в условиях рыночных отношений и информационного общества / А.В. Шульга. – М.: Юрлитинформ, 2007. – 376 с.
7. Глушков В.О. Шахрайство на фінансових ринках у біржовій торгівлі : Правовий та криминологічний аналіз/ В.О. Глушков, П.М. Коваленко. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2008. – 280 с.
8. Ильин И.В. Историческое развитие уголовно-правового понятия мошенничества в российском законодательстве / И.В. Ильин // История государства и права. – 2007. – № 3.– С. 27-29.
9. Волеводз А.Г. Правовые основы и некоторые организационные механизмы борьбы с экономическим мошенничеством в Европейском союзе / А.Г. Волеводз, Э.И.-О Дамирчиева // Международное уголовное право и международная юстиция. – 2008. – № 4.– С. 3-16.
10. Анісімов Г.М. Зловживання довірою як спосіб вчинення злочину: поняття і кримінально-правове значення: автореф. дис. на здобуття наук. ступеню канд. юрид. наук: спец 12.00.08 «Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право» / Г.М. Анісімов. – Х., 2003. – 20 с.
11. Смаглюк О. В. Шахрайство за Кримінальним кодексом України 2001 року: автореф. дис. на здобуття наук. ступеню канд. юрид. наук: спец 12.00.08 «Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право» / О. В. Смаглюк.– К., 2004. – 20 с.
12. Кравченко О.В. Психологічні особливості шахрайства: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. психол. наук: спец. 19.00.06 «Юридична психологія» / О.В. Кравченко. – Х., 2005. – 21 с.
13. Коваленко П.М. Запобігання шахрайству на фінансових ринках у біржовій торгівлі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеню канд. юрид. наук: спец 12.00.08 «Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право»/ П.М. Коваленко. – К., 2005. – 21 с.
14. Попов К.Л. Жертва шахрайства: віктимологічне дослідження: автореф. дис. на здобуття наук. ступеню канд. юрид. наук: спец 12.00.08 «Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право» / К.Л. Попов. – К., 2007. – 20 с.
15. Пазинич Т.А. Криміналістична характеристика шахрайств та основні положення їх розслідування: автореф. дис. на здобуття наук. ступеню канд. юрид. наук: спец 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» // Т.А. Пазинич. – Х., 2006. – 21 с.

16. Мусієнко О.Л. Теоретичні засади розслідування шахрайства в сучасних умовах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеню канд. юрид. наук: спец 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / О.Л. Мусієнко. – Х., 2007. – 19 с.
17. Фойницький І.Я. Мошенничество по русскому праву. Сравнительное исследование / [Электронный ресурс] / И.Я. Фойницький // Электронная библиотека. – Режим доступа: <http://www.allpravo.ru/library/doc101p/instrum4088>.
18. Владимирский-Буданов М.Ф. Обзор истории русского права / М.Ф. Владимирский-Буданов. – Ростов-на-Дону, Феникс. – 1995. – 640 с.
19. Учебник немецкого уголовного права (Часть особенная) А.Ф.Бернера. С примечаниями, приложениями и дополнениями по истории русского права и законодательству положительному Н. Неклюдова. Том.ІІ. По изданию 1867 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.allpravo.ru/library/doc101p0/instrum3458/item3469.html>
20. Кистьяковский А.Ф. Элементарный учебник общего уголовного права / А.Ф. Кистьяковский. – К., 1882. – 930 с.
21. Гайдай В.Я. Историко-правовий аналіз виникнення та становлення сучасного поняття «шахрайство» у вітчизняній правничій науці / В.Я. Гайдай // Вісник. Національний університет внутрішніх справ. – Х., 2005. – Вип.31. – С. 215-221.
22. Хилота В.В. Мошенничество в историко-правовом аспекте / В.В. Хилота [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.tisbi.ru/science/vestnik/2008/issue2/Low/Hiluta.htm>
23. Безверхов А. Развитие понятия мошенничества в отечественном праве [Текст] / А. Безверхов // Уголовное право. – М. : Интел-Синтез, 2001. – № 4. – С. 9–12.
24. Таганцев Н.С. Курс уголовного права / Н.С. Таганцев. – СПб, 1874.– Вып. 1. – М.: Юристъ, 2003. –292 с.
25. Ожегов С.И. Словарь русского языка: 70 000 слов / Под ред. Н.Ю. Шведовой. – 22-е изд., стер. – М.: Рус.яз., 1990. – 921 с.
26. Новий тлумачний словник української мови: В 4. т. / За ред. В. Яременко, О. Сліпушко: В 4 т. – К.: Аконт, 2000. – Т.4. – 966 с.
27. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і гол. ред. В.Т. Бусел. – К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2001. – 1440 с.
28. Хрестоматія з історії держави і права зарубіжних країн. – Том І: Навч. посіб. для юрид. вищих навч. закладів і фак. У 2 т./ За ред. члена-кореспондента Академії правових наук України В.Д. Гончаренка. – К.: Ін Юре. – 1998. – 504 с.
29. Хрестоматія по истории государства и права зарубежных стран / Под ред. З.М. Черниловского. – М.: Юрид. лит.,1984. – 472 с.
30. Бойко А.И. Римское и современное уголовное право. Научная монография. – Ростов-на-Дону: Изд-во СКАГС, 2000. – 214 с.
31. Гладилин В.В. Временное позаимствование в уголовном праве: вопросы ответственности. – М.: «Волтерс Клувер».- 2006. – 144 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://upd.khstu.ru/files/_Vremennoe_pozaimstvovanie_v_ug.pdf
32. Римское частное право / Под общей редакцией И.Б. Новицкого и И.С. Перетерского. – М.: Юристъ, 2001. – 544с.
33. Титул ІІІ. О злом умысле (De dolo malo). Дигесты или пандекты. Книга первая // Хрестоматія по Всеобщей истории государства и права: В 2 т. / Под ред. К.И.Батыра и Е.В. Поликарповой. – М., 1996. – Т. 1. – 392 с.
34. Хилота В.В. Мошенничество в историко-правовом аспекте / В.В. Хилота [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.law.edu.ru/article/article.asp?articleID=1299666>
35. Бартошек М. Римское право. (Понятия, термины, определения): Пер. с чешск. / М. Бартошек. – М.: Юрид. лит.,1989. – 448 с.

36. Мошенничество // Энциклопедический словарь Ф.А. Брокгауза и И.А. Ефрона. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://be.sci-lib.com/article069107.html>
37. Левшиц Д.Ю. Уголовная ответственность за финансовое мошенничество по законодательству России и зарубежных стран: автореф. дис. на соискание науч. степ. канд. юрид. наук: 12.00.08 / Д.Ю. Левшиц. – М., 2007. – 21 с.
38. Statute of Frauds (1677) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.answers.com/topic/statute-of-frauds>
39. Клепицкий И.А. Собственность и имущество в уголовном праве / И.А. Клепицкий // Государство и право. – 1997. – № 5. – С. 76.
40. Institute of law research and reform the university of Alberta [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.law.ualberta.ca/alri/docs/rp012.pdf>

УДК 343.22:331.578

ПРАВОВИЙ СТАТУС ОСІБ, ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОКАРАННЯ У ВИДІ ГРОМАДСЬКИХ РОБІТ

Гуцуляк М.Я., к.ю.н., доцент

*Івано-Франківського юридичного інституту
Львівського державного університету внутрішніх справ*

Стаття присвячена правовому статусу осіб, засуджених до покарання у виді громадських робіт. Здійснено його правовий аналіз з позицій кримінального та кримінально-виконавчого законодавства.

Ключові слова: правовий статус, засуджена особа, покарання, громадські роботи.

Гуцуляк М.Я. ПРАВОВОЙ СТАТУС ЛИЦ, ОСУЖДЕННЫХ К НАКАЗАНИЮ В ВИДЕ ОБЩЕСТВЕННЫХ РАБОТ / Ивано-Франковский юридический институт Львовского государственного университета внутренних дел, Украина

Статья посвящена правовому положению осужденных к наказанию у виде общественных работ. Осуществлено его анализ с позиций уголовного и уголовно-исполнительного законодательства.

Ключевые слова: правовое положение, осужденные, наказание, общественные работы.

Guculyk M.Y. LEGAL STATUS OF PERSONS CONVICTED TO THE PENALTY OF PUBLIC WORKS / Ivano-Frankovsk law Institute of Lvov state university of Internal Affairs, Ukraine.

The article is devoted to the legal status of persons convicted to the penalty of public works. It is analyzed from the standpoint of criminal and criminal-executive legislation.

Key words: legal status, convictions, penalty, public works.

Проблема прав і свобод людини є вельми складним явищем, яке знаходиться в полі зору не тільки права, але і філософії, психології, педагогіки й інших наук. Права і свободи людини і громадянина є досягненням людської цивілізації. Основні права і свободи людини закріплені в міжнародних законах і нормах. У різні епохи проблема прав людини завжди була проблемою правовою, хоча й набувала нерідко релігійно-етичного, філософського звучання. Правовий статус людини і громадянина має глибокі історичні корені.

Відповідно до ч.2 ст.7 КВК України при виконанні покарань засуджені користуються всіма правами людини і громадянина, за винятком обмежень, визначених законами України, Кримінально-виконавчим кодексом України і встановлених вироком суду [6, 5]. Законодавчі основи щодо правообмежень, яким піддається засуджений, повинні викликати в нього комплекс переживань, які покликані сприяти небажанню відчувати їх знову, тобто служити досягненню мети приватного запобігання вчиненню злочинів.

Мета статті полягає в дослідженні правового статусу засуджених до громадських робіт на підставі вирішення наступних питань:

1. Відповідність правового статусу засуджених до громадських робіт міжнародним нормативно-правовим актам.